Wat moeten en kunnen mensen doen met betrekking tot hun eigen bekering?

William Greenhill (1591-1671) was een puriteins predikant in de gemeente van Stepney, samen met Jeremiah Burroughs. Hij was een van de leden van de Westminster Assembly en een van de zes predikanten die de 'Savoy Declaration'[1] samenstelden. Omdat hij een begaafd redenaar was, werd hij veel gevraagd om tijdens de Engelse burgeroorlogen te preken voor het Parlement. Tijdens zijn leven publiceerde hij een enorm vijfdelig commentaar op het boek Ezechiël. Greenhill werd in 1660 van zijn kansel geweerd, maar ging tot zijn dood door met preken tijdens samenkomsten. Deze preek is gehouden in Cripplegate tijdens de 'morgenoefeningen'.

Deze preek is overgenomen met toestemming van *Digital Puritan Press.*

Bron: Puritan sermons 1659-1689; being the morning exercises at Cripplegate, St. Giles In The Fields, and in Southwark by seventy-five ministers of the Gospel in or near London; Volume 1; blz. 38; Richard Owen Roberts, Public\shers; Wheaton, Illinois; 1981

---

[1] De 'Savoy Declaration' is een geloofsbelijdenis van de congregationalistische en independente gelovigen, die in oktober 1658 opgesteld is tijdens een bijeenkomst in het Savoy Palace, Londen.

Daarom bekeert u en leeft.
Ezechiël 18:32

Deze woorden horen bij de ernstige vermaning, die begint in vers 30: *Keer weder, en bekeert u van al uw overtredingen*. En gevolgd door de woorden in vers 31: *Werpt van u weg al uw overtredingen, waardoor gij overtreden hebt, en maakt u een nieuw hart en een nieuwen geest*. Met als besluit de woorden van onze tekst: *Daarom bekeert u en leeft.*
In het eerste deel van de tekst zegt de Heere: *Ik heb geen lust aan de dood des stervenden*. Hij wil liever dat de mensen tot de kennis van de waarheid komen en behouden worden, dan dat zij in hun zonden sterven en verloren gaan door hun onboetvaardigheid. *Daarom bekeert u en leeft*. Er is een heel goede reden voor deze vermaning, namelijk: *Bekeert u en leeft*. Daarmee wordt bedoeld: 'U zult hier getroost leven en hierna voor eeuwig gelukkig zijn.'

Er zijn vier zaken die uit deze woorden afgeleid kunnen worden:

1. Dat de mensen van God zijn afgekeerd.
2. Dat het de plicht is van de mensen om weer terug te keren naar God.
3. Dat de gewilligheid van de Heere om mensen liever te laten leven dan te laten sterven, een sterk argument zou moeten zijn om hen te bewegen tot bekering.
4. Dat degenen die zich bekeren, zullen leven.

Ik wil aan deze grote waarheden voorbijgaan, en stilstaan bij hetgeen deze woorden schijnen te betekenen, namelijk: dat er een kracht in de mensen is om zich te bekeren.

Het is een goede regel die *Glassius* in zijn *Filologie* ons geeft: actieve werkwoorden worden gegeven aan díe zaken, die niet geheel naar behoren, en door een onmiddellijke beïnvloeding, datgene doen

wat zij ***beduiden,*** maar die slechts in een bepaalde mate overeenstemmen in hun ***uitvoering***.[2]

[Met deze lastige zin wordt ongeveer dit bedoeld: Sommige woorden hebben een andere betekenis dan op het eerste gezicht de betekenis lijkt te zijn. Toch is er een bepaalde overeenkomst met bijvoorbeeld een bevel en de uitvoering van dat bevel. Zie het voorbeeld van Mozes hieronder.
De woorden tussen de vierkante haken [..] zijn van de vertaler.]

God zei tegen Mozes: *En gij hef uw staf op, en strek uw hand uit over de zee, en klief dezelve.*[3] Mozes had geen kracht om de zee te splijten, maar omdat er een bijzondere samenwerking was in Mozes' gebruik van de staf naar het Goddelijk bevel, daarom werd het toegeschreven aan Mozes, hoewel het alleen Gods werk was, want er staat geschreven: *Zo deed de HEERE de zee weggaan* (vers 21b). Zo gaat het ook met het werk van de bekering. Omdat er gezegd wordt dat een mens er iets aan doet wordt hij gezegd zichzelf te bekeren, hoewel de handeling door God gewerkt wordt. Efraïm zegt: *Bekeer mij, zo zal ik bekeerd zijn.*[4]
We zullen bij de volgende vraag stilstaan: Wat kunnen of moeten mensen doen tot hun eigen bekering?

Eerst wordt er gesproken over de macht of kracht van een mens, of, wat hij zou *kunnen* doen; en vervolgens over wat een mens zou *moeten* doen.

1. Ten eerste hebben wij een drievoudige kracht te bezien: een actieve, een passieve of lijdelijke en een *gehoorzamende* kracht.

---

[2] Sed certâ tantùm ratione concurrunt.
[3] Ex. 14:16.
[4] Jer. 31:18.

A. *Een actieve kracht*: zoals het vuur de kracht heeft om te verwarmen; en een goede boom heeft de kracht om goede vruchten voort te brengen. Deze soort van kracht is in de mensen niet te vinden: *Hoe kunt gij goede dingen spreken, daar gij boos zijt?* [5]Als zij geen goede dingen kunnen *zeggen*, hoeveel te minder kunnen zij goede dingen *doen*.

B. Een passieve of lijdelijke kracht: zoals het was de indruk ontvangt van het zegel, en het hout dat gegraveerd wordt door de houtsnijder. Deze kracht wordt ook niet in de mensen gevonden, want Paulus zegt duidelijk: *Maar de natuurlijke mens* (of een mens die geregeerd wordt door de adem, zoals de grondtaal zegt) (..) *ontvangt niet de dingen die des Geestes Gods zijn en (..) hij kan ze niet ontvangen.*[6] Een stijve, dode hand ontvangt niets, ook kan hij [namelijk de natuurlijke mens] niets ontvangen.

C. Een Gehoorzamende kracht: die bestaat uit de bekwaamheid tot het ontvangen van welke vorm of indruk dan ook die God geven zal aan het schepsel, door Zijn Eigen kracht. Die kracht zal het stenen hart in vlees veranderen.[7] Het hart is bekwaam om vleesachtig te worden wanneer God Zijn macht uitoefent. Dit is de kracht die in de mensen is, en het is een heel kleine kracht.

De Heilige Schrift zet duidelijk de zwakheid van de mens uiteen. De Schrift zegt ons dat hij zich de wet van God niet onderwerpt, *want het kan ook niet* en dat hij God niet kan behagen,[8] dat hij niet tot Christus kan komen,[9] dat hij niets kan doen zonder Christus,[10] dat hij niet kan geloven,[11] dat hij God niet kan liefhebben,[12] dat hij

---

[5] Math. 12:34.
[6] 1 Kor 2:14, Eng. vert.
[7] Ezech. 36:26.
[8] Rom. 8:7, 8.
[9] Joh. 6:44.
[10] Joh. 15:5.
[11] Joh. 12:39, vergelijk met vs. 44.
[12] 1 Joh. 4:20.

geen goed kan doen,[13] dat hij geen goede vruchten kan voortbrengen[14] en dat hij ten slotte geen goede gedachte kan denken.[15]

De kracht of vrijheid van de mens is toe te schrijven aan *natuurlijke*, *morele* of *geestelijke* dingen. Wat betreft de eerste soort heeft hij *grote* kracht; tot de tweede *enige* kracht, en tot de derde heeft hij *geen* kracht. Iemand kan vrijuit natuurlijke en morele dingen doen; hij kan sober leven en kuis zijn wat betreft uitwendige daden.[16] Hij kan grote zonden laten zoals diefstal, moord, dronkenschap enz. hij kan ook uit eigen beweging naar de kerk gaan, het Woord horen en horen zonder zijn oren toe te stoppen zoals de dove adder doet.[17] Maar wat betreft geestelijke handelingen is hij machteloos.

Om de vraag 'Wat mensen *kunnen* doen tot hun eigen bekering' beter te begrijpen zal ik verschillende conclusies opschrijven, die ik gaandeweg uit de Schrift zal bewijzen.

1. Alle neigingen tot geestelijk goed die de mens in het begin had toen hij geschapen werd zijn verloren en geruïneerd door de val. *Het bedenken des vleses is vijandschap tegen God.[18]* Het is er *zo* ver vandaan dat het vlees een lust heeft tot God of de dingen van God, dat het niet alleen een vijandschap is, maar vijandschap tegen *God*. En de Heere zegt: *Ik had u toch geplant, een edelen wijnstok, een geheel getrouw zaad; hoe zijt gij Mij dan veranderd in verbasterde ranken van een vreemden wijnstok?[19]* Zij hadden hun oorspronkelijke kracht

[13] Jer. 13:23.
[14] Math. 7:17.
[15] 2 Kor. 3:5.
[16] Quoad externos actus.
[17] Ps. 58:4.
[18] Rom 8:7.
[19] Jer. 2:21.

verloren en waren verbasterd tot een wilde wijnstok, en konden geen goede trossen fruit voortbrengen.

2. Omdat de mens geheel afkerig is van het goede, de dienstknecht is van de zonde en de dood, verkocht onder de zonde, Satans gevangene en dood in de zonde, is hij niet in staat om zichzelf te bekeren (of zelfs om zich voor te bereiden tot de bekering) door zijn eigen kracht en macht[20] Het trekken en geven van de Vader is nodig, Zijn gave en kracht, anders is er geen komen tot Christus.[21] Mensen zijn in hun natuurstaat zonder Christus.[22] Zij zijn dood voor Zijn leven en gerechtigheid.

3. De Heere roept mensen op om zich in te spannen, en zou willen dat mensen meer doen dan zij nu doen. Tegen degenen die de talenten hadden zei Hij: *Doet handeling, totdat ik kome,*[23] waarmee bedoeld wordt: 'Wees actief bezig, wek jezelf op om je talenten te vermeerderen, zodat Ik, wanneer Ik terugkom, zal zien dat jullie winst gemaakt hebben.' En degene die zijn talent verborgen had in een zakdoek werd gebrandmerkt als een *boze dienstknecht* (vs. 22), en voor een *boze en luie dienstknecht* in Mattheus 25: 26.

4. Mensen kunnen meer doen dan zij nu doen. *Er is niemand (..) die zich opwekt, dat hij U aangrijpe*.[24] Zij schudden hun lauwheid en luiheid niet af door zichzelf op te wekken om God door geloof en gebed aan te grijpen. Het was de klacht van Christus, dat Hij hongerig was, en zij hebben Hen niet te eten gegeven; dat Hij dorstig was, maar Hij kreeg niets te drinken.[25] Zij konden deze dingen doen

[20] Rom. 3:10-12; 8:2; 7:14; 2 Tim. 2:26; Kol. 2:13; Rom. 5:6.
[21] Joh. 6:44-45.
[22] Ef. 2:12.
[23] Luk. 19:13.
[24] Jes. 64:7.
[25] Matt. 25:42-43.

terwijl zij hun eigendommen geven aan Zijn leden, zoals anderen dat ook gedaan hebben.

Het is duidelijk dat mensen meer kunnen doen dan zij nu doen, want in tijden van gezondheid zijn zij niet zo ernstig in het zoeken van God als wanneer zij in benauwdheid zijn.[26] Zwakke mensen doen meer dan degenen die sterker zijn; velen die zwak zijn halen degenen die meer kracht hebben in. Wanneer [nl. de sterken, vert.] zij ziek zijn klagen velen dat ze tijd verloren hebben, en niet gedaan hebben wat ze hadden kunnen doen. Waar is de persoon die voor de Heere durft te beweren dat hij alles gedaan heeft wat hij kon?

En omdat mensen niet doen wat zij kunnen, mag de Heere hen niet alleen genade onthouden als zij *iets* doen, maar Hij mag hen ook rechtvaardig veroordelen voor niet te doen wat in hun macht was. Het is een algemeen gezegde onder Rooms-katholieken, jezuïeten, arminianen en anderen: God onthoudt geen genade aan degene die datgene doet wat in zijn macht is om te doen.[27] Dit is geen gezond fundament, want het veronderstelt dat sommigen alles doen wat in hun macht is. Maar heeft er ook maar iemand ooit datgene gedaan dat in zijn macht was om te doen? Wie is er ooit zover gekomen, die niet toch nog een stap verder had kunnen zetten? Heeft er ooit iemand zoveel gelezen, gehoord of gebeden, dat hij niet méér had hoeven lezen, horen of bidden? Joram had langer op de Heere kunnen wachten.[28]

5. Het is niet nodig dat menselijke pogingen mee zouden moeten werken met Gods genade om een gunstige

[26] Hos. 5:15.
[27] Facienti quod in se est, gratiam non denegat Deus.
[28] 2 Kon. 6:33.

uitwerking te krijgen. Zijn genade doet hun pogingen een gunstige uitwerking hebben wanneer het Hem behaagt. Natuurlijke middelen laten Gods macht geen goede uitwerking hebben. Het is Zíjn macht die de middelen een goede uitwerking doet hebben. Hetzelfde geldt voor menselijke pogingen. *Zo is het dan niet desgenen, die wil, noch desgenen, die loopt, maar des ontfermenden Gods.*[29]

6. Het is niet zo dat alles wat mensen doen voor dat zij bekeerd worden ijdel, vruchteloos of zonder enig doel is. Toen Rehabeam en de prinsen zichzelf verootmoedigden door de prediking van Semaja, werd hun straf verzacht en werden zij bewaard voor de verwoesting.[30] Toen de Ninevieten berouw hadden en vastten, vonden zij genade bij God.[31]

7. Geen enkele poging van mensen beïnvloedt de bekering of bereidt hen op zulk een wijze voor, dat de bekering noodzakelijk moet volgen. Er is geen noodzakelijk verband tussen de pogingen van mensen en de Goddelijke genade. De Heere heeft niet gezegd: 'Als je zo en zo ver komt, zo bereid bent of zo bekwaam bent, dan zal Ik je bekeren.' Als Gods genade af zou hangen van de handelingen van mensen, dan zouden degenen die het meest burgerlijk en netjes zijn bekeerd worden, terwijl degenen die werelds en rebels zijn alleen gelaten zouden worden. Maar de farizeeën werden buitengesloten, terwijl hoeren en tollenaren binnengelaten werden.

   Soms worden grote zondaars, die niets tot hun bekering deden, toegebracht, terwijl degenen die veel deden buitengesloten werden. Maria Magdalena, een grote en

---

[29] Rom 9:16.
[30] 2 Kron. 12:12.
[31] Jona 3:8-10.

beruchte zondares, is toegebracht, terwijl de dwaze maagden geweigerd zijn. Zij waren *maagden*, en waren niet bevlekt en bevuild door de wereld. Zij hadden lampen (hun belijdenis), deden veel en gingen uit, de Bruidegom tegemoet. Zij deden olie in hun lampen, liepen naar de deur toe en riepen: 'Heere, Heere, doe ons open!' En toch werd voor hen niet opengedaan. Welke voorbereidingen trof Paulus voor zijn bekering? Hij was een *godslasteraar, en een vervolger en een verdrukker.*[32]
Dit waren de voorbereidingen die hij trof voor zijn bekering.

8. Degenen die onder de genademiddelen leven, hebben enkele werkingen en gaven van de Geest. Sommigen noemen die werkingen *algemene, weerhoudende of aanmoedigende* genade. Daardoor worden zij in staat gesteld om veel te doen om hun eigen bekering te bevorderen. De leerzame schriftgeleerde, die Christus een verstandig antwoord gegeven had, *was niet ver van het Koninkrijk Gods.*[33] Hij was er dichter bij dan degenen die de middelen niet hadden.

   De prediking van het Evangelie bereidt de bekeerden voor op de heerlijkheid, en de onbekeerden voor het ontvangen van genade. Dit geschiedt door hen te wederbaren en hen daarop voor te bereiden. *Ik heb u door het Evangelie geteeld*, zegt Paulus.[34] De prediking van het Evangelie heeft veel in hen gewerkt voordat de bekering zelf gewerkt werd. Bileam, die onder de wet leefde, en onder of bij het volk van God leefde, was zeer verlicht en

[32] 1 Tim. 1:13.
[33] Mark. 12:28-43; vergelijk met vs. 38-40.
[34] 1 Kor. 4:15.

had grote overtuigingen. Zo zeer zelfs, dat hij verlangde om *de dood des oprechten te sterven*.[35]

9. Geen enkele daad of bekwaamheid van mensen is een oorzaak van bekering. Zij verdienen het niet, en zij maken de mens niet geschikt voor de bekering. Zij zijn geen voorgaande oorzaken of oorzaken zonder welke geen ding een goede uitwerking kan hebben.[36] De Heere, die mag doen wat Hij wil, werkt soms waar de daden of bekwaamheden ontbreken. *Zo zag Ik u, vertreden zijnde in uw bloed, en Ik zeide tot u in uw bloed: leef*.[37] Er was geen oorzaak, voorwaarde of bekwaamheid in hen om medelijden te verdienen, of om God te bewegen om ook maar iets voor hen te doen. Het was *de tijd der minne*, of de tijd van Zijn liefde. En Hij zei: *Leef*.

10. Wat de pogingen en voorbereidingen van mensen ook mogen zijn, zij gaan de bekering alleen in *orde* vooraf. Zij gaan de bekering alleen van 's mensen zijde gezien vooraf. Van Gods kant bezien zijn zij niet noodzakelijk. Want Hij kan werken waar niet zulke voorafgaande daden of voorbereidingen geweest zijn. Dit doet Hij vaak. Bijvoorbeeld de dorre doodsbeenderen in Ezechiëls profetie.[38] Zij hadden geen neiging of kracht in zich om al ratelend bij elkaar te komen. Ook had de verstorven baarmoeder van Sarah geen kracht of goedheid in zich om zwanger te worden.[39]

11. Mensen moeten niet rusten in hun pogingen om bekeerd te worden, alsof zij enige voldoening zouden hebben voor de zonde. Alsof zij de mens aangenamer voor God

---

[35] Num. 23:10.
[36] Causae sine quibus non.
[37] Ezech. 16:6.
[38] Ezech. 37:1-14.
[39] Hebr. 11:11-12.

zouden maken of God zouden bewegen om voort te gaan met hun eigen bekering. Wij moeten erkennen dat wij *onnutte dienstknechten* zijn wanneer wij alles gedaan hebben wat ons bevolen was.[40]

Franciscus Lucas Brugensis (1562-1641) zegt het volgende: *Wij zijn diegenen, die niets van God verdiend hebben voor onszelf, en aan wie God geen genade en loon verschuldigd is, dat is, als God naar ons handelt overeenkomstig met de voorwaarden van dienstknechten, zoals ook Zijn recht is.*

12. De levendmaking, het geloof, berouw of bekering van de mens zijn niet voor een deel het werk van mensen en voor een deel het werk van God. Zij zijn geheel van en door God gewerkt. *En u heeft Hij mede levend gemaakt.*[41] Zij waren dood en konden zichzelf niet levend maken. Hij was het, de Heere. Zo ook hier: *Niemand kan tot Mij komen, tenzij dat de Vader (..) hem trekke.*[42] Het trekken (of maken dat de ziel in Christus gaat geloven) is geheel het werk van de Vader.

    Efraïm zegt: *Bekeer mij, zo zal ik bekeerd zij*n.[43] Hij kon zichzelf niet bekeren. Als de Heere het niet gedaan zou hebben, dan zou het nooit gebeurd zijn. Paulus zegt: Het is niet in degene, die wil, maar in God.[44] De wil en de daad komen van Hem, en niet van de mens.[45] Het is de Heere Die de Oorzaak van al het bestaan is.[46] *Alle goede gave, en alle volmaakte gift is van boven, van den Vader der lichten afkomende.*[47] Het is geen volmaakte gift als de mens er nog

---

[40] Luk. 17:10.
[41] Ef. 2:1.
[42] Joh. 6:44.
[43] Jer. 31:18.
[44] Rom. 9:16.
[45] Filip. 2:13.
[46] Causa totius entis.
[47] Jak. 1:17.

iets bij zou doen. Wat Augustinus zegt is goed: 'Wij hebben simpelweg de kracht om te willen; maar om de wil op de juiste manier te richten, is in deel en geheel enkel uit genade.'[48]
Hij zegt ook in zijn boek:[49] 'Wij kunnen deze vraag *Bekeer ons, o God der heirscharen* niet aan God stellen tenzij dat onze bekering tot God Zijn gift ware.'[50]

13. De mens is geheel passief in de eerste daad van bekering. Degenen die geloven zijn *niet uit den bloede, noch uit den wil des vleses, noch uit den wil des mans, maar uit God geboren.*[51] De wil van de mens maakt daar geen deel van uit. Het laatste [of uiteindelijke, vert.] bevel van het verstand zal de wil niet aan het werk zetten,[52] maar de Heere heeft hen naar Zijn wil gebaard.[53] Op deze manier is de wil van de mens niet half levend en half dood.[54] De wil is met betrekking tot enig geestelijk goed geheel dood en uitgeblust.[55] Zoals de vitale vermogens weg zijn in een dood mens, zijn zij ook weg met betrekking tot de bekering.

14. Als de wil van de mens eerst door God tot God bekeerd wordt, dan bekeert het zichzelf tot God. Het 'werkt' weer 'uit' wat al eerder gedaan is.[56] Het is als de schrijvende hand van een kind. Die wordt begeleid door de hand van de meester. Vandaar dat gezegd kan worden dat iemand zichzelf bekeerd. Omdat de wil nu genezen en goed

---

[48] Velle habemus; sed bene velle, et in parte et in toto, est a gratia.
[49] De Gratia et Libero Arbitrio.
[50] Nisi donum Dei esset ipsa Deum nostra conversio, non ei diceretur, Deus virtutem, converte nos.
[51] Joh. 1:13.
[52] Ultimum dictamen intellectus.
[53] Jak.1:18.
[54] Semiviva et semimortua.
[55] Penitus extincta ad bonum spirituale.
[56] Acta agit.

gemaakt is, heeft het nu een innerlijk beginsel dat goed wil doen, hoewel het eerst onwillig was. Dat krijgt de heerschappij over zijn eigen daden, waarmee hij zich tot God bekeert. Waar de Vader de ziel voor het eerst trekt, zal het komen van de ziel tot de Vader spoedig daarna volgen.

Nu ik deze conclusies getrokken heb, zal ik verder gaan met te laten zien wat mensen kunnen doen tot hun eigen bekering.

1. Zij kunnen net zoveel doen als de heidenen gedaan hebben, of zouden hebben, als zij onder dezelfde middelen en beweegredenen geleefd zouden hebben. De Heere zegt tegen Ezechiël dat als Hij hem gezonden zou hebben tot een volk dat *diep van spraak en zwaar van tong* is, dat is, naar de heidenen, zij naar hem gehoord zouden hebben.[57] Zij zouden hem ontvangen hebben en zijn leer gehoorzaam zijn.
   Het is door Christus erkend dat als in Tyrus en Sidon de krachten waren geschied, die in Chorazin en Bethsaida geschied waren, zij zich bekeerd zouden hebben.[58] *De mannen van Ninevé zullen opstaan in het oordeel met dit geslacht, en zullen dezelve veroordelen; want zij hebben zich bekeerd op de prediking van Jona; en zie, meer dan Jona is hier!*[59]

   Als één preek van Jona, die een van de kleine profeten geweest is, zoveel uitgewerkt heeft op de heidenen, waarom zouden zoveel preken van Christus, Die het Hoofd van alle predikers is, niet veel meer uitwerking hebben bij christenen? Helaas, het komt door onze slaperigheid![60] Wat zal er van ons toch terechtkomen?

---

[57] Ezech. 3:6.
[58] Matt. 11:21.
[59] Matt. 12:41.
[60] Voe torpori nostro!

Rachab betoonde vriendelijkheid tegenover het volk van God, en dat ging haar bekering vooraf. Herodus hoorde het Woord gaarne.[61] Farao verlangde naar de gebeden van Mozes en Aaron.[62]

2. Zij kunnen onder een krachtige bediening [van Gods Woord] zitten. Zij kunnen met eerbied komen tot God, niet om het offer van dwazen te offeren, maar om het Woord te horen zonder twistgierig te zijn.[63] Zij kunnen henzelf en hun verdorvenheden geheel door de waarheid getroffen laten worden. Zij kunnen de liefde van de waarheid aannemen,[64] zonder het in ongerechtigheid ten onder te houden.[65] Zo kunnen zij hun genegenheden door de waarheid laten beïnvloeden, zodat zij uitbreken in daden.

3. Zij kunnen horen naar de stem van Gods oordelen en straffen, die uitgevoerd worden op henzelf of anderen. Niemand zou de kastijding van de Heere mogen verachten. Iedereen zou naar de stem van de roede moeten luisteren, en naar wie ze besteld heeft.[66] De profeet Jesaja zegt ons dat wanneer de gerichten van de Heere op de aarde zijn, de inwoners van de wereld gerechtigheid leren.[67] Zijn oordelen zijn de beste tuchtmeesters, en zij leren veel goede lessen. Petrus Waldus[68] werd een nieuw mens door middel van het opmerken van de hand van God op een van zijn

---

[61] Mark. 6:20.
[62] Ex. 8:28.
[63] Rom. 2:8.
[64] 2 Thes. 2:10.
[65] Rom. 1:18.
[66] Micha 6:9.
[67] Jes. 26:9.
[68] Petrus Waldus (ca. 1140-ca. 1218), de Fransman die veel betekend heeft voor de Kerk in de Alpen.

metgezellen. (Hij werd bekeerd na zijn plotselinge en onverwachte dood.) Toen Manasse in benauwdheid was, *bad hij het aangezicht des Heeren, (..) en vernederde zich zeer.*[69] Kwelling brengt verstandigheid voort.[70] Wanneer de Heere ons met Zijn oordelen slaat en beukt, dan wordt ons verstand geopend. Vrees valt dan op ons. Hoewel deze vrees eerst slaafs kan zijn, toch kan het eindigen in een kinderlijke vrees. De geest der dienstbaarheid kan eindigen in de geest van aanneming.

4. Zij kunnen het verschil zien dat gemaakt is tussen het leven van mensen na hun bekering en het leven dat zij voor hun bekering hadden. De bekering is een bijzonder werk. Het maakt van een mens een nieuw mens. Ik ben niet langer mijn vorige ik.[71] Anderen vinden het vreemd dat mensen hun oude manier van leven verlaten.[72] Wanneer iemand bekeerd wordt, dan wordt hij van een wolf een lam gemaakt en van een vervolger een prediker. Toen Paulus preekte, *ontzetten zij zich allen, die het hoorden, en zeiden: Is deze niet degene, die te Jeruzalem verstoorde, wie dezen Naam aanriepen, die daarom hier gekomen is, opdat hij dezelve gebonden zou brengen tot de overpriesters?*[73] Het is waar dat hij zich zo gedroeg als een onbekeerd mens. Maar nu is hij een ander mens. Nu is hij een christen. Hij heeft andere principes en handelingen dan voorheen. Er was een grote verandering gewerkt in hem. Datzelfde geldt ook voor het geval van Maria Magdalena.

Als je zulke voorbeelden waarneemt, dan heeft het zijn nut en kracht. Voorbeelden zijn sterke drijfveren om mensen van zondige praktijken terug te trekken.

---

[69] 2 Kron. 33:12.
[70] Vexatio dat intellectum.
[71] Ego non sum ego.
[72] 1 Petr. 4:4.
[73] Hand. 9:21.

Woorden wekken, maar voorbeelden trekken. *Waarom noodzaakt gij de heidenen naar de Joodse wijze te leven*, zegt Paulus in Galaten 2:14. Petrus' voorbeeld was de dwang of noodzaak. Er is een soort dwang in voorbeelden. Niet gewelddadig, maar lokkend en aantrekkend. Het voorbeeld van de gelovige vrouw, kan de ongelovige man inwinnen.[74] Een voorzichtige en minzame vrouw bereikt veel bij een genadeloze echtgenoot door haar bescheidenheid en gehoorzaamheid.

5. Zij kunnen zien hoe billijk of rechtvaardig het is om de Heere te dienen als Zijn schepselen en dienstknechten. Niet alleen om Hem te dienen, maar om Hem beter te dienen dan dat zij eerder hun zondige lusten gediend hebben. Want zij zien nu dat zij afhankelijk zijn van Hem. *Ik spreek op menselijke wijze*,[75] zegt Paulus. Het is redelijk, rechtvaardig en eerlijk dat *gelijk gij uw leden gesteld hebt, om dienstbaar te zijn der onreinigheid en der ongerechtigheid, tot ongerechtigheid, alzo nu uw leden stelt, om dienstbaar te zijn der gerechtigheid, tot heiligmaking*.[76] Want het is redelijk rechtvaardig en eerlijk dat wij zo zouden handelen. Waarom zouden mensen zich niet zoveel inspannen om in de hemel te komen als zij doen om in de hel te komen? Zowel voor hun zielen als voor hun lichamen, zowel voor de Heere Christus als voor de schepselen? Zouden zij niet net zo volhardend moeten zijn om hun lusten te verzwakken als zij geweest zijn om die te versterken? Zouden zij er niet net zoveel voor over moeten hebben om de zuivere dienst van God te handhaven, als voor de bedenksels en tradities van mensen? Het is een klacht van de Heere: *Waarom weegt gijlieden geld uit voor hetgeen geen brood*

[74] 1 Petr. 3:1.
[75] Ανθρωπινον λεγω.
[76] Rom. 6:19.

is, en uw arbeid voor hetgeen niet verzadigen kan?[77] Zij zouden hun geld, werk, tijd en kracht kunnen besteden aan het ware brood dat hun ziel zou kunnen verzadigen, in plaats van hetgeen geen brood was, maar eerder zwijnendraf.[78]

6. Zij kunnen voor een deel hun zonden verminderen en wegdoen. Dat kan door het tegenovergestelde te doen. De kennis neemt onwetendheid weg, zoals het licht de duisternis wegneemt. Verdriet vermindert het plezier, en vrees vermindert de brutaliteit waarmee gezondigd wordt. Geduld houdt de boosheid onder controle en het vasten temt ongehoorzame lusten. Wanneer de kracht van de koorts verminderd is door natuurlijke middelen, dan is die persoon aan het beteren. En wanneer iemand zedelijker wordt (hetwelk hij ook kan verkrijgen) en daardoor zijn zonden en lusten verzwakt heeft, dan is hij in een grote mate bereid tot het krijgen van genade. Net zoals de grond, wanneer het geploegd is, klaar is om het zaad te ontvangen, hoewel het zaad nog niet gezaaid is.

7. Zij kunnen voor een groot deel doen wat bekeerde mensen doen. Er is geen daad (slechts beschouwd in zijn natuur en soort) die een ware christen doet, die een onbekeerde ook niet zou kunnen doen. Zij kunnen vaak dezelfde neigingen hebben. Zij kunnen God liefhebben: Het is duidelijk dat zij God liefhadden die hun wellusten meer liefhadden dan God.[79] Zij kunnen geloof hebben: Simon de tovenaar geloofde.[80] Zij kunnen de zonden in anderen haten, en ook in henzelf. Absalom haatte Ammons onreinheid.[81] Zij kunnen een lust hebben in

---

[77] Jes 55:2.
[78] Luk 15:16.
[79] 2 Tim. 3:4.
[80] Hand. 8:13.
[81] 2 Sam. 13:22.

God en Zijn wegen.[82] Zij kunnen een ijver voor God hebben. Hun ijver zou zelfs meer kracht kunnen hebben dan hun tijdelijke zaken. De Joden waren zo ijverig voor de wet en voor de tradities van de oudsten, dat zij hun leven ervoor over gehad zouden hebben.[83] Wat was Paulus ijverig voor zijn bekering.[84]

Nu komen wij dichter tot de vraag in het bijzonder. Hoewel de bekering in een ogenblik gewerkt wordt, hebben mensen die onder het geluid van het Evangelie leven vaak enkele voorbereidingen die voorafgaan. Zij hebben die kennis gekregen, welke verschillende zaken in hen werkt. Ik zal het u laten zien in de tekst van Handelingen 2:37-38: *En als zij dit hoorden, werden zij verslagen in het hart, en zeiden tot Petrus en de andere apostelen: wat zullen wij doen mannen broeders? En Petrus zeide tot hen: bekeert u, en een iegelijk worde gedoopt*. Zij hadden veel voorbereidende werkingen tot berouw of bekering, maar zij hadden zich nog niet bekeerd; want ondanks dit zegt Petrus: *bekeert u*.

1. Mensen kunnen overtuigd zijn vanwege hun zonden, zoals deze mensen. Zij kwamen erachter dat zij de wet van God hadden overtreden, en schuldig waren voor Hem. Want zij waren *verslagen*, of zoals de Engelse vertaling zegt, *geprikt* in hun hart. Mensen kunnen grote overtuigingen van zonde hebben, terwijl zij niet van de zonde bekeerd zijn.
2. Zij kunnen treuren vanwege de zonden en verdriet hebben dat zij bepaalde dingen gedaan hebben. Deze mensen hadden de Heere Christus gekruist. Zij hadden een onschuldige ter dood gebracht. Zij zagen dat hun staat niet goed was, daarom treurden rouwden zij diep. Dat houdt het woordje *geprikt* in. Zij hadden zo'n berouw,

---

[82] Jes. 58:2.
[83] Rom. 10:2.
[84] Hand. 22:3-4; Gal. 1:14.

dat het pijn deed aan hun hart. De Heere Zelf drukt het woordje *hoe* uit met betrekking tot Achabs vernedering: *Ziet u, hoe Achab zich vernedert?* Eng. vert.

3. Zij kunnen vervuld zijn met angst. Zij vrezen Gods bedreigingen en straffen vanwege hun zonden. Dit was hier het geval. Zij hadden de Heere tot toorn verwekt tegen hun zielen. Zij voelden dat hun gewetens hen veroordeelden. Zij begrepen dat het oordeel van God nabij hen was. Daarom werden ze bevangen met veel vrees, opdat de Heere hen niet zou verderven. En daarom zeggen zij: *Wat zullen wij doen mannen broeders?* 'We weten niet waar we naar toe moeten, waar wij ons moeten verbergen. We weten ook niet wat we moeten doen om zo aan de dingen die wij vrezen en verdienen te ontsnappen.'
4. Zij kunnen hun zonden belijden en er afstand van doen. Zij kunnen ook wel grote vorderingen maken met hun zelfverbeteringen. Deze mensen, die geprikt werden in hun hart[85] zeiden *Wat zullen wij doen?* 'Wij hebben gezondigd, heel zwaar gezondigd. Wij belijden en erkennen het voor God en jullie; het was een vervloekte daad van ons, en wij verfoeien het. We zullen nooit meer zulke dingen doen.' Zij waren ziek van de zonde en spuugden het weer uit.[86] Zij waren bereid om hun gedachten en gedrag te veranderen, en om te wandelen in welke weg de apostelen hen ook zouden leiden. De koopman verkocht alles wat hij had om de grote parel te kopen, voordat hij die daadwerkelijk kocht.[87] Sommige uitleggers zeggen dat met dit *alles verkopen* bedoeld wordt dat hij al zijn inwendige zonden terugdringt, en dat hij alle uitwendige plichten gaat naleven. Hoewel dit al veel is, is het toch niet meer dan elk onbekeerd persoon zou

[85] Eng. vert. Hand. 2.
[86] Zie 2 Petr. 2:22.
[87] Math. 13:46.

kunnen doen. Herodes reformeerde veel zaken. De dwaze maagden gingen ver, zoals hiervoor is gezegd. Zij waren maagden, vrij van vlekken en vuilheid. Zij hadden lampen (van uitwendige belijdenis). Zij gingen uit om de bruidegom te ontmoeten. Zij hadden wat geloof in zich, en wat genegenheid voor hem, anders zouden ze niet uitgegaan zijn.

5. Zij kunnen de wet en de Heere rechtvaardigen, als Die hen zouden veroordelen, en streng met hen zouden handelen. 'Wat zullen wij doen?' Zeggen ze. 'Wij zijn schuldig. Wij hebben de wet verbroken, die heilig, rechtvaardig en goed is, zoals ook God is, Die de Auteur ervan is. Daarom moeten wij, als wij veroordeeld zijn, en de vloek en straf van de wet moeten dragen, beide de Heere en Zijn wet rechtvaardigen.' Mensen kunnen de straf van hun ongerechtigheid aanvaarden, en de uitvoerders van die straf rechtvaardigen. Hij heeft geen reden om te klagen over de straf van zijn zonden. Het wordt aangehaald als een berisping. *Wat klaagt dan een levend mens? Een ieder klage vanwege zijn zonden.*[88] Hij mag over zijn zonden klagen, maar niet over zijn straf. Veel criminelen rechtvaardigen beide de rechter en de wet nadat de vonnissen over hen zijn geveld.
6. Mensen kunnen serieus de aard van hun zonden overwegen, en wat de omstandigheden zijn waarin die bedreven zijn. En ook welke verzwarende omstandigheden zij kunnen hebben, hoe purperrood en scharlaken die zijn, en tegen welk licht, liefde, welke middelen en verplichtingen in die bedreven zijn. 'Wat zullen wij doen?' Zeggen deze bekommerde zielen. 'Wij hebben tegen het licht van de natuur gezondigd, tegen de wet van Mozes, onze eigen gewetens, en de liefde van God en Christus voor de zondaren, ja, daarin, dat wij Christus gekruisigd hebben. Hij was een man Die *Gode*

---

[88] Klaagl. 3:39.

beproefd was.[89] Van Hem wisten wij dat Hij vele krachten, wonderen en tekenen gedaan had.[90] Hij verdiende de dood niet! O, wat zullen we doen? Onze zonden zijn zó vreselijk!'

Het ligt in het vermogen van mensen om aan het hart te leggen wat voor kwaad tegen een oneindige, gezegende en heilige God bedreven is door hun zonden. Ja, aan wat voor genaden zij zich onttrekken, hoe erg zij zichzelf verontreinigen, wat voor een ellende en onheil zij op hun hals halen, en wat voor een gewicht van toorn boven hun hoofden hangt! Zij kunnen de nepen van het geweten overwegen, die zij verstikt hebben, de roeringen van de Geest die zij tegengestaan hebben, de kostbare genadetijd die zij verwaarloosd en veronachtzaamd hebben, de moeite die zij genomen hebben om een begeerte te bevredigen, wat heeft het hun veel gekost! Hoe zorgeloos zijn zij met hun ziel omgegaan, en wát een scheiding hebben hun zonden gemaakt tussen God en hen! Zij kunnen denken en mediteren over het feit dat het leven van een mens kort is (want de genietingen van de zonde zijn maar voor een tijd[91]). Zij kunnen denken over het feit dat het absoluut noodzakelijk is om tot God terug te keren *(Indien gij u niet bekeert, zo zult gij allen insgelijks vergaan*[92]). Dat bekering tot God Hem aangenaam is, anders zou Hij het niet geëist hebben, of zulke genadige beloften met betrekking tot bekering gedaan hebben, zoals we in de Heilige Schrift vinden.

7. Zij kunnen ertoe komen om te zien dat er in hen zelf geen hulp te vinden is, noch in welk ander schepsel ook. 'Wat zullen wij doen?' zeggen deze verwonde mensen. 'Wij kunnen onszelf niet helpen. Wij hebben geen pleisters die

---

[89] Vgl. deze woorden met 2 Tim. 2:15.

[90] Hand. 2:22.

[91] Hebr. 11:25.

[92] Luk 13:5.

blijven plakken, geen medicijnen die zullen genezen. Wij zijn verwond in ons geweten, en onze handen zijn te kort om onszelf of elkaar te helpen. Het is niet in de macht van mensen om onze breuken te verbinden. Wat zullen we doen?' Mensen kunnen zichzelf zien als hulpeloos en zonder kracht; gevangengenomen door de zonde, schuld, en ongeloof. Als kinderen des toorns die in een verloren staat zijn, met een wet die hen vervloekt, en die hen tot de pijn veroordeelt.

8. Zij kunnen voornemen om alles te doen of te lijden om behouden te worden. 'Wat zullen wij doen?' Roepen ze. 'Wij zijn vastberaden om alles te doen wat bevolen zal worden, of alles te lijden dat opgelegd zal worden, als we alleen maar genade kunnen vinden en leven.' De hoogmoed van hun geest is verbroken, hun harten zijn leerbaar en handelbaar geworden, en hun voornemen om wat dan ook te doen of te lijden is groot. Zo was het met de stokbewaarder.[93] Wanneer mensen op een stormachtige zee zijn, of thuis op hun ziekbed liggen, dan nemen zij voor om alles te doen of te lijden voor God en Zijn wegen, als God hen alleen maar wil sparen en tot de zaligheid wil brengen.
9. Zij kunnen een goede hoop op genade hebben. Omdat zij zien dat de Heere Jezus in het Evangelie voorgesteld en vrij aangeboden wordt aan zondaren, veroorzaakt dat een algemene en voorbereidende hoop in hen. 'Wat zullen wij doen?' roepen ze. 'U vertelde ons dat God deze Jezus, Die wij gekruisigd hebben, opgewekt heeft en dat Hij Hem tot een Heere en Christus gemaakt heeft; en dat eenieder die Zijn Naam zal aanroepen zalig zal worden. Daarom zullen wij hopen dat er genade voor ons is.' Zo is in hen de hoop ontvlamd en Petrus versterkt hun hoop

[93] Hand. 16:30.

en zegt: *Bekeert u (..) en gij zult de gave des Heiligen Geestes ontvangen. Want u komt de belofte toe, en uw kinderen.*[94]

10. Zij kunnen dorsten naar de genade waar zij op hopen en erom bidden. Deze mensen gaven blijk van deze eigenschap. 'Wat zullen wij doen?' Vroegen zij. 'U, die mannen Gods bent, wij versmachten en wij smeken jullie ons te vertellen waar wij water kunnen vinden om deze dorst te lessen, waar wij genade kunnen vinden tot vergeving van onze zonden en balsem om onze wonden te helen.' De tollenaar, die in dezelfde staat was, heeft ons dit korte, kernachtige en hartelijke gebed nagelaten ter navolging. *Heere*, Zegt hij, *Wees mij, de zondaar, genadig!*[95] Hij had een gevoel van zijn zonden en van zijn gemis van rechtvaardigheid. Hij hoopte op genade, en daarom ging hij naar de tempel om er ernstig om te bidden – en bekering is niet de minste genade van God, noch het minst noodzakelijk voor de zondaar.
11. Als zij zover gekomen zijn, moeten zij op God wachten, opdat Hij het werk zal doen. Toen de vaten met water gevuld werden, werd het water niet in wijn veranderd totdat Christus Zijn machtige kracht gebruikte. De mensen die aan het badwater van Bethesda lagen waren ook niet genezen totdat de engel naar beneden kwam om de wateren te beroeren. Zo moet de mens in dit geval ook wachten totdat de Geest des Heeren inkomt om zijn wil, door Zijn almachtige zoetheid[96] of door Zijn zegevierende en heerlijke troost[97] te overwinnen, en die wil af te zonderen voor de Heere en voor geestelijke zaken. Wanneer dit eenmaal gedaan is, dan is het werk gedaan. Het is gedaan zonder dat de wil geweld wordt aangedaan, want de almacht van God overwint de wil, en

---

[94] Hand. 2:38-39.
[95] Luk. 18:13.
[96] Et omnipotenti suavitate.
[97] Victrici delectatione.

de wil is onmiddellijk gewillig gemaakt op de dag dat het te maken krijgt met deze macht.

Door deze zaken, die hierboven genoemd zijn, komen mensen dichtbij de bekering, maar zij zijn nog niet bekeerd. Het moet een hogere macht dan die van onszelf zijn die ons in een hogere natuur of staat tilt dan waar wij ons nu in bevinden. Hoewel mensen veel kunnen doen door middel van hun morele overtuigingen, is het toch niet genoeg om zichzelf te kunnen bekeren, of geestelijk te maken, want zij zijn in de natuurstaat. Uitwendige daden en neigingen kunnen iemand als het ware een schilderij van een bekeerde maken, maar hij is geen ware of levende bekeerling.
II. Nu wij hebben laten zien wat mensen kunnen en moeten doen tot hun bekering, blijft er voor ons over te verklaren wat zij *zouden moeten doen*.
Het woord *moet* of de woorden *zouden moeten* (in het Grieks *δει, [dei] het is nodig*) houdt twee zaken in:

1. Noodzaak. Er *moeten* ketterijen *zijn*.[98] Het is niemands plicht om te bidden of er ketterijen binnengebracht mogen worden, maar zij *moeten* er *zijn*. Het is nodig opdat de oprechten openbaar mogen worden, die *beproefd* zijn.
2. Plicht. *God is een Geest*. En Hij moet in geest en in waarheid aanbeden worden.[99] Het is de plicht van de mens om zo te handelen. Het was de plicht van de farizeeën en schriftgeleerden om de munt, de dille en de komijn te vertienden, en daarom zegt Christus *Deze dingen moest men doen*.[100]

Nu dan, wat iemand *kan* doen, dat *moet* hij ook doen:

---

[98] 1 Kor. 11:19.
[99] Joh. 4:24.
[100] Math. 23:23.

1. Vanwege *de noodzaak ervan*. Wij moeten doen wat wij kunnen, want anders zijn wij lui en ontrouw, en onze verdoemenis zal rechtvaardig zijn. Enn ding is nodig, namelijk om tot God terug te keren, zodat onze zielen behouden mogen worden. Hier geldt: *bekeren of branden*. Als het noodzakelijk is om te voorkomen dat we in de eeuwige vlammen branden, dan is het ook noodzakelijk om ons te bekeren, en om alles te doen wat we ervoor kunnen doen.
2. Omdat het *onze plicht is. Strijd om in te gaan door de enge poort*, zegt Christus in Lukas 13:24. Hij beveelt het en Hij beveelt het aan elk mens: Ἀγωνίζεσθε [agoonidzesthe] Span u in, heb smart [om in te gaan] zoals Christus smart had in het werk van de verlossing. Laat de mensen ook zo bezig zijn in het werk van hun bekering. Laat hen lopen zoals men tijdens de Olympische spelen deed. De worstelaars en hardlopers spanden al hun krachten in om de prijs te verkrijgen, en zo moeten de mensen zich ook inspannen met betrekking tot het werk van hun bekering.[101] De Heere, Die geen lust heeft in de dood van een zondaar, zegt: *Bekeert u en leeft.*[102] In de bekering is leven, en wat voor moeiten zouden mensen níet moeten doen om het leven te verkrijgen of bewaren?

De Heere heeft twee grote doelen met het zeggen van: *Bekeert u en leeft*, hoewel de mens onmachtig is om zich te bekeren:

1. *Zodat wij kunnen zien hoe verdorven en onmachtig onze natuur is.* Hierdoor breekt Hij de kracht van het menselijke vertrouwen, en doet Hij ons gevoelen in welke staat wij zijn, en laat Hij ons die staat diep betreuren. Sommigen denken en leren dat de mens bekwaam is om al hetgeen dat God ons gebiedt te doen, maar dit is niet het geval.

---

[101] 1 Kor. 9:24.
[102] Ezech. 18:32.

Wie heeft sinds de val van Adam ooit de wet gehouden? En is de wet ons niet gegeven als een bevel? Als de mens de wet zou kunnen houden, dan zouden wij erdoor gerechtvaardigd kunnen worden en het leven erdoor kunnen krijgen.[103] De wet kan echter geen van beiden doen. Waarom niet? Omdat de mens de kracht niet heeft om die te houden.

2. *Om ons te overtuigen om hulp te gaan zoeken bij Degene van Wie de wet komt.* Hier komt het vandaan, dat wat de Heere ons gebiedt te doen in de ene schriftuurplaats, Hij ons belooft te geven in een andere plaats. *Besnijdt dan de voorhuid uws harten.*[104] Vervolgens zegt God: *En de HEERE, uw God, zal uw hart besnijden.*[105] In het eerste vers werd hen bevolen om hen nieuwe harten en nieuwe geesten te maken, hetwelk zij niet konden doen. Daarom belooft de Heere in Ezechiël 36:26 aan hen een nieuw hart en een nieuwe geest te geven. *Bekeert u, en keert u af van uw drekgoden.*[106] *En Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u; en Ik zal maken, dat gij in Mijn inzettingen zult wandelen.*[107] De geest die God in hen zal geven zal hen bekeren van hun afgoden en hun zondige wegen, en zal hen veroorzaken om in plaats daarvan in Zijn wegen te wandelen. Daarom beveelt de Heere zulke dingen, opdat Hij, wanneer onze verlangens en pogingen levend gemaakt zijn, ons hulp zal zenden.

Laat ons daarom ertoe zetten om al deze middelen en wegen te gebruiken die de Heere gebruikt tot bekering. Laat ons gebruik maken van al de middelen die wij hier genoemd hebben, en laat ons in het bijzonder het gepredikte Woord horen en bidden: *Bekeer*

---

103 Rom. 8:3; Gal. 3:21.
104 Deut. 10:16.
105 Deut. 30:6.
106 Ezech. 14:6.
107 Ezech. 36:27.

ons, o Heere, en wij zullen bekeerd zijn.[108] Laat ons er ook op toezien dat wij deze middelen heel serieus gebruiken. Wij kunnen meer doen dan we nu al doen, zoals reeds aangetoond is. Het is de raad van Salomo, die wijzer was dan andere mensen, dat wat ons hand vindt om te doen, wij dat moeten doen met onze macht.[109] God moet het hart hebben, het *hele* hart en al zijn vurigheid: *Zijt vurig van geest. Dient den Heere*.[110] Luiheid en lauwheid zal het werk geen goed doen. Vurigheid en ijver zouden het zeer kunnen bevorderen.[111] Denk ook terug aan wat de Heere Christus gezegd heeft: *Bidt, en u zal gegeven worden; zoekt, en gij zult vinden; klopt, en u zal opengedaan worden.*[112]

---

108 Vgl. Klaagld. 5:21.
109 Pred. 9:10.
110 Rom. 12:11.
111 Zie Spr. 2:3-6.
112 Luk. 11:9.